

СЕКЦІЯ 3 ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

УДК 338.483:[001:061.1(100)]

Арсененко І.А.,
кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму,
соціально-економічної географії та краєзнавства
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Донченко Л.М.,
кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму,
соціально-економічної географії та краєзнавства
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Левада О.М.,
кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму,
соціально-економічної географії та краєзнавства
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Донець І.А.,
кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму,
соціально-економічної географії та краєзнавства
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ГЕОПРОСТОРОВЕ РОЗМІЩЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У СВІТІ

Наростання процесів глобалізації, впливу людства на зовнішнє середовище сприяло зростанню стурбованості суспільства за стан збереження культурної й природної спадщини (далі – КПС). Тому на XVII сесії в Парижі (Франція) в 1972 р. ЮНЕСКО прийняла Конвенцію про охорону всесвітньої культурної й природної спадщини, яка набула чинності в 1975 р.

КПС, яка потребує захисту й збереження, вноситься до списку Всесвітньої спадщини й тому знаходиться під захистом ЮНЕСКО. Головна мета списку Всесвітньої спадщини – захистити та зробити відомими об'єкти, які у своєму роді є унікальними. Із метою прагнення до об'єктивності цією організацією було складено оціночні критерії щодо виділення та внесення територій і об'єктів до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

КПС являє собою об'єкти історії, культури, археології, архітектури, монументального мистецтва, науки та техніки, а також природні території, об'єкти та комплекси, які становлять національне надбання, не піддаються відтворенню, а їх втрата чи руйнування матиме негативні наслідки взагалі для розвитку духовності, науки та суспільства.

Культурні та природні об'єкти є невід'ємною складовою частиною спадщини, що вимагає єдиних підходів до форм їх виявлення, збереження, захисту, популяризації та використання в туристичній сфері в якості туристичних об'єктів для відвідування.

Станом на 2015 р. у списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, визначеному за географічними регіонами, налічується 1031 об'єкт (зокрема 802 культурних, 197 природних і 32 змішаного типу) зі 163 країн, які за географічними регіонами та туристичними макрорегіонами розміщені нерівномірно.

Розвиток туризму та збереження всесвітньої спадщини – два взаємопов'язаних напрями діяльності держав світу й усього суспільства. Однією з основних умов успіху цієї діяльності є залучення

у сферу туризму всього різноманіття спадщини, більш широкого охоплення туристичних регіонів, орієнтація не тільки на іноземних туристів, але й на місцевих, збереження доступу широкої публіки до спадщини, що сприяє розвитку туризму, насамперед екологічного та культурного (їх підвидів).

Туризм може стати ключовим напрямом для розвитку туристичних регіонів, які володіють унікальним культурним і природним потенціалом; при цьому на території кожного регіону повинна бути створена своя власна стратегія, що враховує специфіку місцевих об'єктів КПС і доповнює стратегію розвитку культури інших регіонів світу.

Ключові слова: Всесвітня спадщина ЮНЕСКО, культурні та природні об'єкти, геопросторове розміщення, туризм, туристичні регіони світу.

Процессы глобализации, влияния человечества на окружающую среду способствовали росту обеспокоенности общества по поводу состояния культурного и природного наследия (КПН) и его сохранения. Поэтому на XVII сессии в Париже (Франция) в 1972 г. ЮНЕСКО приняла Конвенцию об охране всемирного культурного и природного наследия, которая вступила в действие в 1975 г.

КПН, которое нуждается в защите и сохранении, вносится в список Всемирного наследия и потому находится под защитой ЮНЕСКО. Главная цель списка Всемирного наследия – защитить и сделать известными объекты, которые в своем роде уникальны. С целью стремления к объективности данной организацией были составлены оценочные критерии о выделении и внесении территорий и объектов в Список Всемирного наследия ЮНЕСКО.

КПН включает объекты истории, культуры, археологии, архитектуры, монументального искусства, науки и техники, а также природные территории, объекты и комплексы, которые являются национальным достоянием, которые не могут быть восстановлены, а их разрушение окажет негативное влияние на развитие духовности, науки и общества.

Культурные и природные объекты являются неотъемлемой составляющей частью наследия, для которых необходимы единые подходы и критерии к формам их определения, сохранения, защиты, популяризации и использования в туристической сфере в качестве туристических объектов для посещения.

По состоянию на 2015 г. в Списке Всемирного наследия ЮНЕСКО, определенном по географическим регионам, насчитывается 1031 объект (в т. ч. 802 культурных, 197 природных и 32 смешанного типа) из 163 стран мира, которые по географическим регионам и туристическим макро-регионам размещены неравномерно.

Развитие туризма и сохранение Всемирного наследия – два взаимосвязанных направления деятельности государств мира. Одним из основных условий успеха этой деятельности является вовлечение в туристическую сферу всего многообразия наследия, расширение использования туристических регионов, ориентация не только на иностранных, но и на местных туристов, сохранение доступа к наследию, что будет способствовать развитию туризма, прежде всего, экологического и культурного туризма (их подвидов).

Туризм может стать одним из ключевых направлений развития туристических регионов, которые обладают уникальным культурным и природным потенциалом; при этом на территории каждого региона должна быть создана своя собственная стратегия, учитывающая специфику местных объектов КПН и дополняющая стратегию развития культуры других регионов мира.

Ключевые слова: Всемирное наследие ЮНЕСКО, культурные и природные объекты, геопространственное размещение, туризм, туристические регионы мира.

Arsenenko I.A., Donchenko L.M., Levada O.M., Donets I.A. THE GEOSPATIAL PLACEMENT OF THE OBJECTS OF THE WORLD HERITAGE OF THE UNESCO AND THEIR IMPORTANCE FOR THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM IN THE WORLD

The growth of the processes of the globalization, the influence of the humanity on the external environment is promoted to the growth of the concern of the society for the condition of the cultural and the natural heritage (CNH). Therefore, at the XVII session in Paris (France) in 1972, UNESCO was adopted the Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, which was entered into force in 1975.

The CNH, which is needed the protection and the conservation, is included in the World Heritage List and it is protected by UNESCO. The main aim of the World Heritage List is to protect and to make the well-known objects which are the unique in their nature. With the aim of the desire for the objectivity by this organization, the evaluation criteria were made as to the selection and the introduction of the territories and the objects to the World Heritage List of the UNESCO.

The CNH represents the objects of history, culture, archeology, architecture, monumental art, science and technology, as well as the natural territories, the objects and which are the national heritages which cannot be restored, and their loss or the destruction will have negative consequences in general for the development of the spirituality, the science and the society.

The cultural and the natural objects are the inalienable part of the heritage, which is required the unified approaches to the forms of their identification, the preservation, the protection, the popularization and the use in the tourism sphere as the tourist objects for the visiting.

As for the condition of 2015, in the World Heritage List of the UNESCO which was defined by the geographical regions which are counted 1031 objects (including 802 cultural, 197 natural and 32 mixed types) from 163 countries which are not evenly placed for the geographical regions and the tourist macro-regional of the placing.

The development of the tourism and the preservation of the World Heritage are two interrelated directions of the activity of the states of the world and of all society as a whole. One of the main conditions of the success of this activity is the implication on the sphere of the tourism of all the diversity of the heritage, the wider coverage of the tourist regions, the orientation not only of the foreign tourists but also of the local ones, the preservation of the access of the general public to the heritage, which is conducted the development of the tourism, first of all, the ecological and cultural tourism (their subspecies).

The tourism can become as the key direction for the development of the tourist regions which have the unique cultural and the natural potential; at the same time, in the territory of each region, its own strategy must be created, which is taken into account the specifics of the local objects of the CNH and it is complemented the strategy of the development of the culture of other regions of the world.

Key words: the World Heritage of the UNESCO, cultural and natural objects, geospatial placement, tourism, tourist regions of the world.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. збереження культурної й природної спадщини людства є доволі актуальним напрямом, спрямованим на визначення перспектив розвитку нашої цивілізації.

На міжнародному рівні в Глобальному етичному кодексі туризму Всесвітньої туристичної організації (далі – ЮНВТО), спеціалізованої установи ООН, туризм визнаний сферою, що використовує культурну й природну спадщину, вносить свій вклад у її збагачення. Слід зазначити, що з кожним роком збільшується кількість не тільки наших співвітчизників, які вивчають культурну й природну спадщину своєї країни й планети, але й кількість іноземних туристів, що, безумовно, сприяє розвитку різних видів внутрішнього й міжнародного туризму.

Аналіз інформації щодо об'єктів, які внесені до списку Світової спадщини ЮНЕСКО, вивчення геопросторової організації й використання в туристичній сфері цих об'єктів, популяризація заходів щодо їх збереження залишаються доволі актуальними питаннями сьогодення й потребують проведення подальших досліджень із метою створення репрезентативних туристичних маршрутів і екскурсійних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час написання статті були використані роботи зарубіжних і українських фахівців, які досліджували об'єкти культурної й природної спадщини, їх використання в туризмі (О.О. Бейдик, Т.І. Герасименко, М.П. Мальська,

Ю.Л. Мазуров, О.В. Нефьодова, К.А. Поливач, Ю.І. Прасул, І.В. Смаль, Т. Кръстев, К.В. Шпурік та інші).

Постановка завдання. Мета статті – аналіз геопросторового розміщення та використання в туризмі об'єктів Всесвітньої культурної й природної спадщини ЮНЕСКО.

У якості основних методів дослідження були використані такі: системно-структурний аналіз, порівняльно-статистичний, історичний, картографічний методи й ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Природні та культурно-історичні особливості будь-якої території виступають своєрідною «візитівкою» регіону та значною мірою зумовлюють її самобутність, а також найбільше впливають на регіональні відмінності спадщини.

Унікальні об'єкти, що сформовані протягом століть, ефективно виділяють певну територію з-поміж багатьох інших, стають її символами, подібно до того, як, наприклад, Ейфелева вежа в Парижі.

Особливий інтерес для туристів у всьому світі являють видатні пам'ятки культурної й природної спадщини людства (далі – КПС), включені в список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Станом на 2015 р. до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО внесений 1031 об'єкт (зокрема 802 культурних, 197 природних і 32 змішаних) зі 163 країн.

«Батьківщиною» найбільшої кількості об'єктів КПС є Італія, тут їх 51. За нею йде Китай (48), Іспанія (44), Франція (41),

Німеччина (40), Мексика (33), Індія (32), Великобританія (29), Росія (27) та США (23).

ЮНЕСКО надає кожному об'єкту Світової спадщини ідентифікаційний номер, але нові внесення часто включають попередні об'єкти, які доповнені в рамках розширення. У результаті ідентифікаційні номери перевищують 1200, хоча об'єктів у списку менше.

Аналіз стрічкової діаграми «Динаміка кількості об'єктів списку ЮНЕСКО на період із 2005 по 2015 рр.» (рис. 1) показує, що розподіл об'єктів за материками та частинами світу досить нерівномірний. Найбільше їх у Європі й Азії, а найменше – в Австралії й Океанії. Це зумовлено декількома чинниками: по-перше, розмірами материків, по-друге, історичними умовами та часом заселення материків. Третім чинником, що вплинув на процес геопросторової організації об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, є економічний, адже, згідно з умовами Конвенції про охорону Всесвітньої спадщини, країни, на території яких розташовані об'єкти ЮНЕСКО, несуть повну відповідальність за їх збереження.

Характеризуючи хронологічну динаміку геопросторової організації об'єктів КПС, необхідно відзначити, що на всіх материках і частинах світу, за винятком Південної Америки й Океанії, кількість об'єктів постійно зростала. Проте в Південній Америці в 2005 р. було більше об'єктів, ніж на 2015 р., що було зумовлено невиконанням умов Конвенції щодо збереження КПС країнами Південної Америки.

Об'єкти КПС найбільш повно розглядаються в туристичному аспекті, адже вони відіграють важливу роль у задоволенні пізнавальних потреб туристів і екскурсантів, їх включають до туристичних маршрутів і тематичних екскурсійних програм. Об'єкти КПС світу належать до туристичних ресурсів і екскурсійних об'єктів, формують культурний і природний туристичний потенціал регіону (поселення, місцевості), а їх щільність і рівень пізнавальної цінності впливають на рекреаційно-туристичну значущість території. Серед об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО визначають культурні, природні та змішані об'єкти, а також території й об'єкти спадщини, що знаходяться під загрозою зникнення (або виключення зі списку), які в регіонах світу розташовані вкрай нерівномірно.

Згідно зі списком об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, у європейському туристичному макрорегіоні станом на 2015 р. налічується 453 об'єкти, що становить 44% від загальної кількості таких об'єктів [8; 10]. Утім, офіційний статус цих об'єктів неоднаковий: 400 об'єктів включено до Списку за культурними критеріями, 42 – за природними критеріями (більшість із них визнані природним феноменом виняткової краси й естетичної важливості), 9 – за змішаними критеріями, а 5 об'єктів зі списку перебувають під загрозою зникнення.

Європа має найбільшу кількість об'єктів ЮНЕСКО; одна лише Італія має 51 об'єкт, а це майже в три рази, більше ніж Австралія. За динамікою збільшення кількості об'єктів Європа також є лідером; станом на 2015 р. 544 об'єкти перебуває в черзі на включення їх до списку Всесвітньої спадщини [6; 10].

За даними ЮНВТО, до складу Європейського туристичного макрорегіону входять країни Західної, Північної, Центральної (Східної) (зокрема європейські країни колишнього СРСР), Південної Європи, зокрема держави Східного Середземномор'я (Ізраїль, Кіпр, Туреччина), Південно-Східна Європа й азіатські країни колишнього СРСР.

Щодо використання об'єктів КПС у туристичній сфері, то необхідно зазначити, що Європейський туристичний макрорегіон займає провідні позиції щодо розвитку туристичної сфери у світі в абсолютному й відносному вираженні. У 2015 р. кількість туристичних прибуттів досягла 609 млн туристів [11; 12].

До провідних країн – туристичних центрів Європейського туристичного макрорегіону належить Франція, Іспанія, Великобританія, Австрія, Італія, Німеччина, Угорщина, Швейцарія. Основними генеруючими країнами для Європейського туристичного макрорегіону є Німеччина, Нідерланди, Великобританія, Франція, Італія, скандинавські країни, США, Бельгія.

На основі наявних об'єктів КПС у цьому регіоні розвиваються такі види туризму: екологічний (природознавчий і природно-заповідний), культурний, зокрема пізнавальний, історичний, релігійний, етнографічний, археологічний, музейний, архітектурний, виробничий.

Список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Американському регіоні станом на 2015 р.

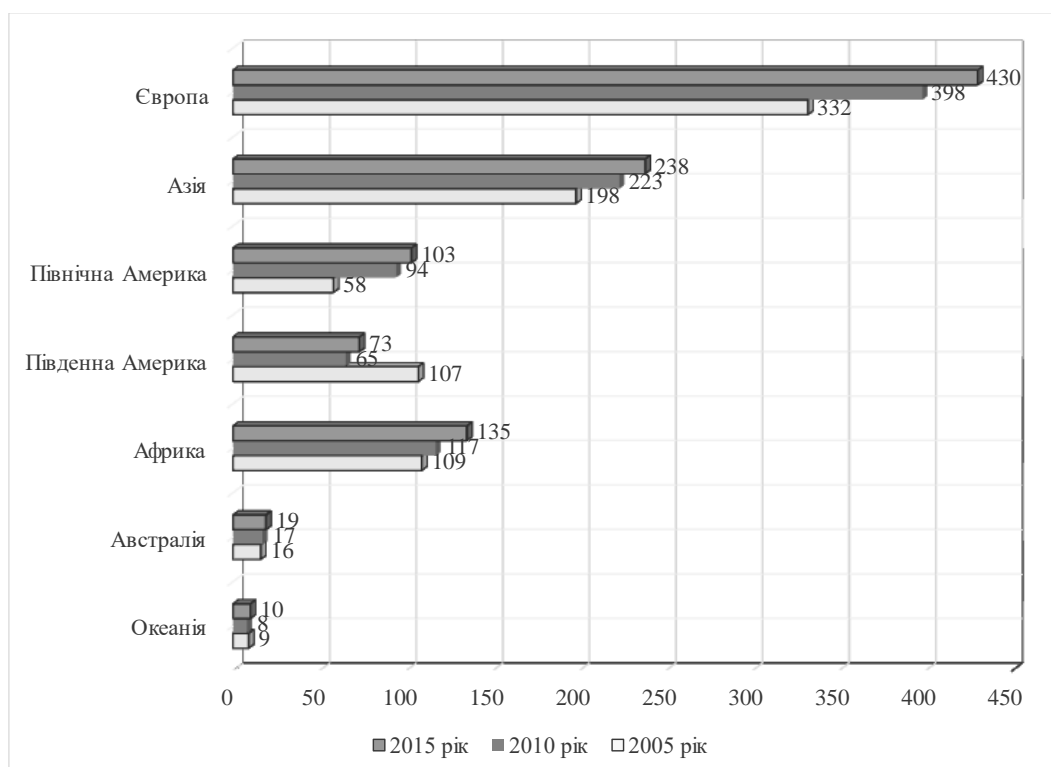

Рис. 1. Динаміка кількості об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, 2005–2015 рр. [7; 8]

налічує 172 об'єкти, що становить 16,7% світової спадщини, із них за культурними критеріями – 113 об'єктів, за природними критеріями – 54 одиниці, а 5 – за змішаними [8; 10]. Хоча порівняно з Європою й Азією це небагато, проте ці об'єкти є одними з найяскравіших прикладів того, як має відбуватися природоохоронна діяльність.

У Північній Америці об'єктів КПС – 38 одиниць, що становить 4% від загальної кількості таких об'єктів. Проте офіційний статус цих об'єктів неоднаковий: 20 об'єктів включені до Списку за культурними критеріями, 18 – за природними критеріями, 1 – за змішаними критеріями. За динамікою збільшення кількості об'єктів КПС Північна Америка у 2015 р. налічує 18 об'єктів у черзі на включення їх до списку Всесвітньої спадщини.

Необхідно зазначити, що Сполучені Штати Америки першими у світі впровадили таку форму охорони природи, як національні парки.

У межах Латинської Америки та Карибського басейну список Всесвітньої спадщини – 134 об'єкти, що становить 13% світової спадщини, із них за культурними критеріями – 93 об'єкти, за природними – 36 одиниць,

5 – за змішаними. У трьох країнах знаходяться 10 або більше об'єктів: Мексика – 33, Бразилія – 17, Перу – 11. Два об'єкти розташовані на території відразу двох держав. Наразі кількість культурних об'єктів Списку значно перевищує природні, що можна віднести в розряд провідних особливостей материка.

За даними ЮНВТО, до складу Американського туристичного макрорегіону входять Північна, Південна Америка, а також острівні держави й території Карибського басейну. Щодо розвитку туристичної сфери, то Американський туристичний макрорегіон займає третю позицію (у 2015 р. його відвідали 191 млн осіб) [11; 12].

До провідних країн – туристичних центрів Американського туристичного макрорегіону належать США, Пуерто-Ріко, Канада, Домініканська Республіка, Мексика, Багамські острови, Аргентина, Бразилія. Основними генеруючими країнами для Американського туристичного макрорегіону є США, Великобританія, Канада, Німеччина, Мексика, Франція, Японія, скандинавські країни.

Серед унікальних природних пам'яток у Північній Америці туристи відвідують такі

об'єкти КПС, як Великий Каньйон на р. Колорадо, національні парки (найвідомішим із яких є Єллоустонський із долиною гейзерів і великою кількістю рідкісних тварин), пляжі та «міста розваг» у Флориді та Каліфорнії, Великі озера, Ніагарський водоспад та ін.

Серед визначних об'єктів КПС Латинської Америки інтерес у туристів викликають водоспади Анхель, Ігуасу, високогірне озеро Тітікака, океанські пляжі Бразилії (Копакабана, Іпанема), ландшафти Анд, Мексики (Акапулько) тощо. У численних археологічних і історичних музеях представлені рідкісні експонати епох майя й інків. Така значна кількість об'єктів КПС сприяє розвитку екологічного туризму та його підвидів, спрямованих на ознайомлення з унікальною природною спадщиною світу; культурного туризму, зокрема пізнавального, історичного, архітектурного, археологічного, етнографічного, релігійного, наукового, музейного, біосоціального, виробничого тощо.

Список об'єктів Всесвітньої спадщини в Азії й Океанії – 238 одиниць (які розташовані на території 44 держав), що становить 23% світових показників, зокрема за культурними критеріями включено 168 об'єктів, за природними – 59, за змішаними – 11. Із них тільки в Китаї – 48 об'єктів, а в Індії – 32 одиниці [9]. Окрім об'єктів, що знаходяться в Росії, Туреччині, Єгипті, Індонезії та Ємені, які географічно розташовані на двох континентах, у цей список включені об'єкти, розташовані тільки в країнах азійської частини.

Азія є одним зі світових лідерів за кількістю об'єктів списку Всесвітньої спадщини, адже материк має значні розміри, і тому тут сформувалося багато унікальних природних територій. Крім того, країни й народи Азії мають величезні культурні надбання, які пов'язані безпосередньо з природою, що значно розширює Список природних об'єктів ЮНЕСКО.

В Океанії список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО представлений 10 об'єктами, 95% з яких є природними, а решта є культурними (5%). Така мала кількість об'єктів списку зумовлена незначною територією Океанії та малою заселеністю цього регіону. Зазвичай об'єкти, які занесені до списку, – це представники дикої природи островів.

Варто зазначити, що в Океанії, як і в Південній Америці, спостерігалася тенденція до зменшення кількості об'єктів Всесвітньої спадщини. Особливо яскраво така тенденція прослідковується в період із 2000 по 2010 р. Проте згодом ситуація стабілізувалася, і наразі 10 природних об'єктів належать до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Крім того, ще декілька об'єктів включені до списку кандидатів на внесення до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У межах Австралії список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО станом на 2015 р. налічує 19 об'єктів, 12 із яких – природні. Якщо проаналізувати, як змінювався список із роками, то чітко прослідковується позитивна динаміка, тобто об'єктів із кожним роком стає все більше. Незначна кількість об'єктів зумовлена тим, що Австралія була заселена найпізніше, тому в гарному стані збереглися певні природні пам'ятки, але культурних об'єктів Всесвітньої спадщини налічується небагато.

Відповідно до класифікації туристичних дестинацій ЮНВТО в межах Азії й Океанії знаходиться два туристичних макрорегіони світу (Азіатсько-Тихоокеанський і Південноазійський).

Азіатсько-Тихоокеанський туристичний макрорегіон, до складу якого входять країни Східної, Південно-Східної Азії, Австралія й Океанія, посідає другу позицію за розвитком туристичної сфери у світі; у 2015 р. його відвідало 258,7 млн осіб [11; 12].

До провідних країн – туристичних центрів Азіатсько-Тихоокеанського туристичного макрорегіону належать Китай, Малайзія, Гонконг, Японія, Таїланд, Корея, Сінгапур, Австралія. Основними генеруючими країнами для Азіатсько-Тихоокеанського туристичного макрорегіону є Японія, Великобританія, США, Німеччина, Корея, Таїланд, Австралія, Нова Зеландія.

Базою для розвитку туристичної галузі в Південно-Східній Азії є мальовничі й унікальні екваторіальні ландшафти, зони узбережжя, історико-архітектурні пам'ятки різних епох, екзотика сучасного життя й традиції різних народів.

Передумовою розвитку туристичної галузі в цьому регіоні є один із найбільших у світі потенціалів КПС: Тибет, Тянь-Шань, Кара-

корум, «Кам'яний ліс» долини р. Лі, Куньмін, водоспад Хукоу на р. Хуанхе, «Три ущелини» Янцзи, зона вулканічної активності на о. Хоккайдо, національний парк «Внутрішнє Японське море», «Три краєвиди» Японії (Мацусіма, Аманохасідате, Ітсукусіма), затока Кагасіма. У регіоні 27 гір є священними для даосистів, 14 – для буддистів. Природні ландшафти доповнюють історико-культурні та культові споруди (Великий Китайський мур, пагоди, павільйони, арки, храми, даоські, буддійські, зокрема й ламаїстські монастирі, імператорські палаци, вілли, мавзолеї, пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо), самобутнє театральне мистецтво, традиційні види спорту (сумо, карате, кендо, айкідо, кюдо), фестивалі, інститут гейш і чайна церемонія тощо [9].

Щодо Австралії й Океанії, то для більшості туристів становлять інтерес побут і мистецтво аборигенів, які тут мешкають. Найбільша кількість туристів відвідують цей регіон у ті місяці, коли в Європі та Північній Америці відбувається спад туристичної активності. Це, по-перше, дає змогу врегулювати сезонні коливання в міжнародному туризмі, а по-друге, відкриває перед цим регіоном широкі перспективи подальшого розвитку туризму.

Цей туристичний макрорегіон знаходиться далеко від туристичних ринків, а також від транзитних, повітряних і морських ліній. Однак останнім часом у цьому регіоні спостерігається дуже швидкий розвиток туризму, зокрема завдяки залученню до туристичної сфери об'єктів КПС.

За останнє десятиліття потік туристів збільшився вдвічі. Із кожним роком туристична індустрія перетворюється на все більш прибуткову галузь економіки.

У Південній Азії кількість міжнародних туристичних прибуттів досягла 18,3 млн осіб [11; 12]. До провідних країн – туристичних центрів макрорегіону Південна Азія належить Індія, Пакистан, Шрі-Ланка, Непал, Мальдіви, Бангладеш, Ісламська республіка Іран. Основними генеруючими країнами для туристичного макрорегіону Південна Азія є Великобританія, Індія, США, Німеччина, Франція, Японія, Італія.

Туристів приваблюють гірські ландшафти Гімалаїв, Каракоруму, тропічні пустелі, савани,

вологі ліси, чудові морські узбережжя Індії та Мальдівів, а також історичні та культурні реліквії й екзотика місцевого способу життя: культурні скарбниці ламаїстських монастирів, індуїзм і йога, індуїстська й монгольська архітектура, монументи буддистів, сикхів, фестивалі, релігійні свята тощо [9].

Туристичною перлиною регіону є Індія з її різноманітною тропічною природою, строкатим етноконфесійним складом населення, великою кількістю міст з унікальними історико-культурними пам'ятками різних епох (Нью-Делі, Мумбай, Колката, Ченнай, священний для індуїстів Бенарес на р. Ганг, місто Агра зі всесвітньо відомим дивом архітектури XVII ст. – мавзолеєм Тадж-Махал).

Приваблює туристів в Азіатсько-Тихоокеанському макрорегіоні екзотична КПС, контрастні етнографічні показники (культура, релігія, спосіб життя), особливості національної кухні. Стимує розвиток району, по-перше, значний простір, розкиданість усередині туристичного району, який лежить на стику Євразії й Тихого океану, що призводить до того, що внутрішньорегіональні поїздки обходяться туристам дорожче, ніж подорожі до Європи; по-друге, різка диференціація всередині району за рівнем економічного розвитку, вузький туристичний ринок; по-третє, відносна віддаленість від основних туристичних ринків світу.

Наявні об'єкти КПС забезпечують передумови для розвитку таких видів туризму, як екологічний і всі підвиди культурного туризму.

Станом на 2015 р. в Африці налічується 89 об'єктів Всесвітньої спадщини, що становить 9% від загальної їх кількості. 48 об'єктів включено за культурними критеріями, 37 об'єктів – за природними (із яких 26 визнані природним феноменом виняткової краси й естетичної важливості), 4 об'єкти включені за змішаними критеріями, а 17 об'єктів зі списку знаходяться під загрозою.

До складу Африканського туристичного макрорегіону згідно з рекомендаціями ЮНВТО входять такі регіони: Західна, Центральна, Східна, Південна й Північна Африка без Єгипту та Лівії. У 2015 р. Африканським туристичним макрорегіоном подорожувало 53 млн осіб [11; 12].

До провідних країн – туристичних центрів Африканського туристичного макрорегіону належать такі: Туніс, Марокко, Алжир, Південно-Африканська Республіка, Ботсвана, Кенія, Зімбабве, Свазіленд. Основними генеруючими країнами для Африканського туристичного макрорегіону є Франція, Німеччина, Великобританія, Італія, США, Іспанія, Швейцарія, Нідерланди.

Туристів і екскурсантів, окрім природних об'єктів, приваблюють численні історико-культурні пам'ятки античності й арабських халіфатів у Тунісі, руїни Карфагена й Керкуана, історичні центри міст Туніса й Суса, м. Кайруан і його Велика Мечеть (690 р.), Айт-Бен-Хадду, амфітеатр Ель-Джем, національний парк Ішкель, об'єкти КПС Марокко, Мавританії [4; 11].

Наявність у межах цього туристичного макрорегіону як культурних, так і природних об'єктів КПС забезпечує розвиток таких видів туризму, як екологічний, і більшість підвидів культурного туризму (пізнавального, історичного, архітектурного, археологічного, етнографічного, релігійного, музейного).

У межах географічного регіону, визначеного ЮНЕСКО, як Арабські країни, розташовано 79 об'єктів Всесвітньої спадщини, що становить 8% від світового показника. За культурними критеріями визначено 73 об'єкти, за природними – лише 4 одиниці, 2 – за змішаними.

За класифікацією туристичних макрорегіонів світу Арабські країни входять до складу Близькосхідного туристичного макрорегіону, який у 2015 р. відвідало 54 млн туристів [11; 12]. До Близького Сходу належать країни Південно-Західної Азії, Єгипет і Лівія.

До провідних країн – туристичних центрів туристичного макрорегіону Близький Схід належить Єгипет, Саудівська Аравія, ОАЕ, Йорданія, Сирійська Арабська Республіка, Бахрейн. Основними генеруючими країнами для туристичного макрорегіону Близький Схід є Єгипет, Йорданія, США, Німеччина, Великобританія, Франція.

Країни Південно-Західної Азії мають сприятливі передумови для розвитку індустрії туризму, економіки. У більшості з них є унікальні природні умови: гірські ландшафти й цілющі джерела, курорти узбережжя Середземного, Егейського й Червоного морів; історичні

та культурні пам'ятки всесвітнього значення з трьохтисячолітньою історією (археологічні розкопки, печерні буддійські монастирі в Афганістані, релігійні пам'ятки регіону (середньовічні мінарети, мечеті, мавзолеї)). Приваблює туристів і екзотичний спосіб життя в оазах, горах, а також сучасна екзотика багатих «золотих князівств» Перської затоки, чудова туристична інфраструктура.

Основним центром туризму є Єгипет, де більшість визначних пам'яток зосереджені в дельті та долині р. Ніл. Одними з найбільш відвідуваних центрів є місто мертвих (Каїр), величезний цвинтар, захоронення на якому належать до II тис. до н. е., а також музей Єгипту зі значною колекцією експонатів Давнього Єгипту, зокрема скарбів гробниці Тутанхамона; у Гізі найбільш відвідуваними пам'ятками є піраміди й Сфінкс, у Луксорі та Карнаці – руїни давньої єгипетської стоянки III тис. до н. е. Щорічно Єгипет відвідує понад 3 млн туристів, що забезпечує державі 2,7 млрд дол. прибутку [1; 4; 9].

Південно-Західна Азія – один із найбільших у світі центрів паломництва. В Іраці мусульманськими релігійними центрами є Неджеф, Кербела, Багдад, а в Ірані – Мені-хед і Кум. У Саудівській Аравії знаходяться святі місця для всіх мусульман – Мекка й Медина. Мекка, де народився Мухаммед, є найсвятішим місцем для мусульман світу. Тут розташована головна мечеть Харам («Божий дім»), храм Кааба («Куб») і чорний камінь («Кибла»). Щорічне паломництво (хадж) здійснюють 4,5 млн осіб (відповідно до квот кожної мусульманської країни) [9].

У межах туристичного макрорегіону Близький Схід найбільше поширення отримав культурний і екологічний туризм, який розвивається на основі світових об'єктів КПС.

Висновки з проведеного дослідження. Туризм сприяє раціональному використанню природних ресурсів, збереженню, відтворенню культурно-історичних цінностей, оскільки первозданність, унікальність туристичних ресурсів відіграє значну роль у залученні туристів. Велика маса туристів під час вибору туристичних центрів перевагу надає чистоті навколишнього середовища й самотності місцевої культури. Тому багато країн спрямовують свої зусилля на збереження унікальності

об'єктів КПС, намагаючись створити сприятливі враження в туристів шляхом застосування різних маркетингових інструментів. Усе це дає позитивні результати для всіх суб'єктів туристичної діяльності. По-перше, відбувається задоволення попиту туристів у пошуку і знаходженні нових вражень. По-друге, частина надходжень від туризму використовується на охорону й відновлення пам'яток культури й природи.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють визначити, що розвиток туризму та збереження всесвітньої спадщини – два взаємопов'язаних напрями діяльності держав світу й усього суспільства. Одним з основних умов успіху цієї діяльності є залучення у сферу туризму всього різноманіття спадщини, більш широкого охоплення туристичних макрорегіонів, орієнтація не тільки на іноземних туристів, але й на місцевих, збереження доступу широкої публіки до спадщини, що сприяє розвитку екологічного та культурного туризму (їх підвидів).

Наявні в туризмі технології дозволяють зробити привабливою та досить відвідуваною практично будь-яку місцевість, місто чи регіон. Однак активне використання туризму як виду діяльності й туристичних технологій як ефективного чинника відродження та збереження об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО може бути здійснене на базі єдиних нормативних документів, які визначені та запропоновані як міжнародними, так і національними організаціями (державними стратегіями збереження КПС), що мають передбачати залучення об'єктів спадщини в сферу інтересів організаторів туризму й участі туристичних організацій у збереженні та реставрації об'єктів.

Необхідно пропагувати національний туристичний продукт, створювати та розробляти нові туристичні маршрути й організувати нові екскурсійні програми, використовувати наявний унікальний потенціал об'єктів Всесвітньої спадщини та практичний досвід

країн, в яких держава бере на себе зобов'язання зі збереження об'єктів КПС та частину витрат на інформаційно-рекламну підтримку туристичного бізнесу з метою приваблення як постійних, так і нових туристів із різних країн і регіонів світу.

Туризм може стати ключовим напрямом для розвитку туристичних регіонів, які володіють унікальним культурним і природним потенціалом; при цьому на території кожного регіону повинна бути створена своя власна стратегія, що враховує специфіку місцевих об'єктів спадщини та доповнює стратегію розвитку культури інших макрорегіонів регіонів світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг. К.: Знання, 2008. 661 с.
2. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України: монографія. К.: Ін-т географії, 2012. 208 с.
3. Поливач К.А. Формування системи моніторингу об'єктів культурної спадщини в Україні. Український географічний журнал. 2013. № 3. С. 57–64.
4. Сажнева Н.М. Рекреаційна географія: навч. посіб. Мелітополь: «Люкс», 2008. 356 с.
5. Шпурік К.В. Особливості формування історико-культурної спадщини Харківської області. Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. пр. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. Вип. 16 (1). С. 189–193.
6. Історична спадщина ЮНЕСКО Європи. URL: <http://www.bestreferat.ru/referat-268621.html>.
7. Офіційний сайт Організації Об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури. URL: <http://www.unesco.org/new/ru>.
8. Світова спадщина ЮНЕСКО. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
9. Світова спадщина ЮНЕСКО Азії. URL: <http://ukrbukva.net/61547-Prirodne-ob-ekty-vsemimogonaslediya-YuNESKO-v-Azii.html7>.
10. Система статистики культури ЮНЕСКО 2009. URL: <http://www.uis.unesco.org/culture/documents/framework-cultural-statistics-culture-2009-rus.pdf>.
11. Protected Planet 2014–2015. URL: <http://www.protectedplanet.net/>.
12. World Heritage List. URL: <http://whc.unesco.org/en/list/>.